

DISKUTUJME V RÁMCI SPOLOČNEJ PERSPEKTÍVY!

JÁN LEŤZ, Fakulta humanitných vied VŠPg, Nitra

Považujem na potrebné aspoň stručne sa vyjadriť k reakcii K. Nandránskeho (Filozofia, roč. 49, 1994, č. 9, s. 598-599) na môj ohlas k jeho úvahe (Filozofia, roč. 49, 1994, č. 6, s. 384-386) *Dráma kresťanstva v európskej kultúre* (Filozofia, roč. 49, 1994, č. 5, s. 296-306).

Ak naša diskusia – miestami vedená zbytočne polemicky – má pokročiť ďalej, treba si bližšie objasniť niektoré východiská.

1. Vo svojom „ohlase“ som sa cieľavedome obmedzil na otázku recepcie aristotelovskej a platónskej myšlienkovkej tradície kresťanstvom. Zdôrazňujem, že táto recepcia sa netýka len myšlienkového diela Tomáša Akvinského ani ju nemožno zjednodušene chápať ako „nevydarený sobáš Aristotela s Cirkvou“, ako sa domnieva K. Nandránsky. Myslím, že na takéto metodické obmedzenie mám právo a nemusel som sa vo svojom ohlase zaoberať všetkými rozhodujúcimi aspektami (väčšinou teologickými a cirkevno-dejinnými) problému.

2. Je nevyhnutné, aby sa pri ďalšej diskusii obe strany navzájom pozornejšie počúvali a neopakovali si len svoje stanoviská. Vo svojom „ohlase“ som chcel ukázať, že recepcia aristotelizmu i platonizmu v dejinách kresťanského myslenia bola pre kresťanstvo, a tým aj pre Cirkev, nevyhnutným procesom, aj keď konkrétny priebeh a podoba tohto procesu mohli byť aj iné, optimálne, t. j. menej konfliktné a menej tragické. Toto umožňuje slobodný vklad tvorcov tejto ideosynkrézy. Z tohto hľadiska ktorýkoľvek pokus kresťanského mysliteľa o syntézu biblického myslenia s myslením antiky možno hodnotiť ako dvojznačný, t. j. pozitívne, ale aj kriticky, negatívne. Tak napríklad aj dnes je myslenie Tomáša Akvinského v mnohom inšpirujúce (napríklad jeho filozofia stvorenia, Aktu uskutočnenia a pod.), no v iných otázkach je už prekonané a vždy stažovalo chápanie biblických právd (napríklad jeho substančný ontologický model, dejinná vyprázdnenosť metafyziky a pod.). Je však nehistorické a nedialektické odsúdiť šmahom ruky celú filozofickú syntézu Tomáša Akvinského, ako aj celú filozofiu scholastiky. Inkompatibilita biblického a gréckeho myslenia nemohla byť nikdy taká, aby sa nemohli na základe týchto dvoch kultúrnych podôb myslenia v dejinách vytvoriť legitímne, aj keď dejinne podmienené myšlienkové projekty. Vyplýva to zo základnej jednoty ľudskej prirodzenosti vytvárajúcej myšlienkové projekty, a to bez ohľadu na kultúrnu a najmä náboženskú podmienenosť.

K. Nandránsky ma však chce silou-mocou zatriediť medzi bezvýhradných tomistov, usilujúcich dokonca o reštauráciu tomizmu. Ponechávam na čitateľa, nech sám posúdi podľa mojich diel, či je to vskutku tak. Nie som tomistom, ale skôr filozofujúcim teilhardistom, integrujúcim aj mnohé iné iniciatívny myslenia, najmä 20. storočia.

3. Ďalej je potrebné, aby sme sa v diskusii navzájom neznačkovali, aby sme si nepodsúvali to, čím nie sme, resp. to, čo netvrdíme. Tak napríklad považujem za prehrešok K. Nandránskeho proti tejto zásade, keď ma považuje za nekritického čitateľa Cirkvi a cirkevnej tradície. Naopak, som zajedno s K. Nandránskym v tom, že ani kresťania, ani ľudia vôbec nemajú právo na samospravodlivosť a že ich cestou je cesta pokánia. V celom svojom diele kritizujem pokusy o radikálny autonomizmus v ľudskom myslení, ktorý sa uzatvára pred dejinnými ponukami Boha. Z toho však pre mňa nijako nevyplýva, aby som vzhľadom na súčasné i minulé krízové fenomény v cirkvi i v celej kultúre považoval našu perspektívu za temnú a katastrofickú. Tu kdesi je rozdiel v chápaní

našich perspektív. Zatiaľ čo pre Nandránskeho tu naša ľudská perspektíva vlastne nie je a možno sa otvorí, keď Boh sa zmiluje nad nami, podľa mňa takáto perspektíva tu je a vždy bude. Je to kristovská perspektíva, ktorú sa pokúšam odôvodniť a objasniť aj filozoficky. Pritom aj v zmysle môjho chápania rozjasňovanie a naplňovanie tejto perspektívy je zásadne podmienené – podobne ako u Nandránskeho – Božím zmilovaním nad nami.

Toto rozdielne – a predsa v tom zásadnom zhodné – chápanie našich perspektív má základ v odlišnej interpretácii vzťahov teonómie a autonómie. Kým v Nandránskeho interpretácii teonómia je daná Božím zjavením skrze Bibliu a vlastne nepredpokladá ľudskú autonómiu, v mojej interpretácii teonómia napriek svojej primárnosti a zvrchovanosti predpokladá ľudskú autonómiu. Skutočne tvorivá ľudská činnosť je autonómna a slobodná, no môže sa dovŕšiť a naplniť iba v koaktivite s teonómnou Božou činnosťou. Podobne vidí problém aj popredný súčasný katolícky teológ a filozof Walter Kasper: „Teonómia predpokladá ľudskú autonómiu, lebo Božia existencia má byť uznaná aj človekom s jeho zodpovednou slobodou, veď Boh si žiada uznanie svojej cti a velebenia zo strany slobodného tvora. Naopak, ľudská sloboda sa završuje a naplňuje skrze teonómiu, uznaním Boha a spoločenstvom s Ním“ ([1], 56).

4. Konečne si treba ujasniť pojem „scholastika“. Scholastiku nemožno chápať len ako školskú filozofiu, ktorá sa najmä v stredoveku prednášala na školách, čo v nemalej miere prispelo k jej spovrchneniu, ale predovšetkým pozitívne, ako veľkolepý, viac ako tisícročné trvajúci pokus o syntetické poznanie a chápanie skutočnosti, osobitne skutočnosti človeka vo vzťahu k Bohu, zahŕňajúci racionálnu i iracionálnu stránku človeka. Na úrovni náboženského myslenia je scholastika permanentným úsilím o syntézu viery a poznania [2]. Toto úsilie sa uskutočňuje v náročnom dejinnom procese, poznačenom mnohými omylmi, jednostrannosťami a konfliktami. No je to jediné úsilie dôstojné človeka, prostredníctvom ktorého sa môže aj zo strany človeka znovu a znovu otvárať perspektíva ľudstva.

Na záver môjho „vyjadrenia“ chcem povzbudiť svojho kolegu a priateľa K. Nandránskeho v objasňovaní našej v zásade spoločnej perspektívy, a to najmä k tomu, aby prehodnotil svoju, podľa môjho názoru temnú perspektívu, no nikdy nie za cenu lacného optimizmu. Ďalej ho chcem upozorniť na to, že „fenomén krízy kresťanstva“ nemožno posudzovať izolovane od „fenoménu krízy európskej kultúry“. Tieto dva fenomény krízy sa vzájomne podmieňujú. To znamená v zásade toľko, že nemožno zvaliť všetku vinu na kresťanstvo a na Cirkev, ale treba vidieť spravodlivý podiel viny i na strane sveta. Na túto otázku však bližšie odpoviem, keď sa vyjadrím aj k Nandránskeho úvahe v Slovenských pohľadoch (roč. IV + 110, 1994, č. 10, s. 5-9) *Na prelome vekov?*

LITERATÚRA

- [1] KASPER, W.: Theologie – súčasť našej doby. Praha, Česká křesťanská akademie 1994.
[2] PIEPER, J.: Scholastika. Osobnosti a náměty středověké filosofie. Praha, Vyšehrad 1993.

Doc. Ing. Ján Letz, CSc.
Fakulta humanitných vied VŠPg Nitra
Trieda A. Hlinku 1
949 01 Nitra
SR